

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 29281
נספחים: תצלום (לשאלה 14)
כרזה (לשאלה 15)

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות

- משך הבחינה: שלוש שעות.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לבחור בחמש שאלות. לכל שאלה – 20 נקודות.
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראה מיוחדת: יש להביא בתשובות עובדות ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: ענו על חמש מן השאלות 1–15 (לכל שאלה – 20 נקודות).

פרק ראשון

1. נאורות ומשטרים טוטליטריים

הציגו את ההשפעה של מלחמת העולם הראשונה על עליית הקומוניזם ברוסיה בשנת 1917. **ציינו** רעיון אחד של הנאורות, **והסבירו** כיצד הרעיון שצינתם בא לידי ביטוי בקומוניזם. **ציינו** רעיון אחר של הנאורות, **והציגו** פעולה אחת של המשטר הקומוניסטי בברית המועצות המנוגדת לרעיון שצינתם.

2. האמנציפציה והנאו־אורתודוקסיה

לפניכם קטע מתוך איגרת שכתב הרש"ר הירש בשנת 1863. "הינני מקדם את האמנציפציה בברכה בְּךָ כשֶׁעַם ישראל לא רואה בה את תכלית ייעודו (מטרתו העיקרית), כי אם מבחן חדש, קשה יותר מן הסבל והלחץ... עלינו להיות יהודים... חדורי רוח התורה, בראותנו בה את חיינו ואורך ימינו, ואז גם רוח היהדות תקדם בברכה את האמנציפציה." (מעובד על פי הרש"ר הירש, **איגרות צפון**, איגרת ט"ז, נצח, תש"ח, עמ' 83–86)

על פי מה שלמדתם, **הציגו** את היחס של הרש"ר הירש למודרנה. על פי הקטע, **הציגו** את התנאי של הרש"ר הירש לקבלה של האמנציפציה. על פי מה שלמדתם, **הציגו** יתרון אחד וחסרון אחד של האמנציפציה עבור היהודים, משלהי המאה ה־18 ועד סוף המאה ה־19.

3. מבשרי הציונות וחובבי ציון

למבשרי הציונות, הרב אלקלעי והרב קלישר, היו חידושים רעיוניים בתחומים שונים. **ציינו** את שמו של מבשר הציונות שלמדתם עליו, **והסבירו** חידוש רעיוני אחד שלו בנוגע לגאולה אֲנִי בנוגע לתעסוקה. **הציגו** שתי החלטות של ועידת קטוביץ, **והסבירו** כיצד אחת מן ההחלטות שהצגתם קשורה לחידוש הרעיוני שהסברתם.

4. הפועל המזרחי

במסגרת תוכנית פר"ח למדתם על היומן "זיכרונותיו של גריידי" ועל העלון של תנועת הפועל המזרחי בשנותיה הראשונות של התנועה.

על פי היומן, הציגו את הבעיה של החלוצים הדתיים במהלך שנות העשרים של המאה ה-20, והציגו פתרון שהוצע ביומן לבעיה זו.

על פי העלון, ציינו שתי פעולות של תנועת הפועל המזרחי שנועדו לסייע לחלוצים הדתיים.

ציינו ערך אחד שאפשר ללמוד מתנועת הפועל המזרחי, שהייתם רוצים לאמץ לחייכם.

נמקו את תשובתכם על פי עובדה היסטורית או על פי עולם הערכים שלכם.

5. הלאומיות של ערביי ארץ-ישראל

במהלך השנים שבין שתי מלחמות העולם החלה להתגבש זהות לאומית מקומית בקרב ערביי ארץ-ישראל.

הסבירו כיצד אחת ההחלטות בוועידת סן רמו (1920) הובילה להתגבשות של זהות לאומית זו.

ציינו שני מאפיינים של רוב ערביי ארץ-ישראל שהיו בסיס לגיבוש הלאומיות שלהם.

הציגו גורם אחד להקצנה הלאומנית של ערביי ארץ-ישראל במהלך שנות השלושים של המאה ה-20, שהובילה למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.

פרק שני

6. מדיניות הנאצים נגד היהודים

ציינו שני צעדים של הנאצים נגד יהודי פולין בשנים 1939–1940, לאחר כיבוש פולין. **הציגו** את השינוי שחל במדיניות הנאצים כלפי היהודים עם הפלישה לברית המועצות, החל מיוני 1941. הנאצים נקטו צעדים נגד יהודי צפון אפריקה ונגד יהודים במזרח אירופה. **הציגו** נקודת שני אחת ונקודת דמיין אחת בין הצעדים נגד יהודי צפון אפריקה ובין הצעדים נגד היהודים במזרח אירופה, החל משנת 1941 ועד סוף מלחמת העולם השנייה.

7. מלחמת העולם השנייה

הציגו את תוכנו של הסכם ריבנטרופ–מולוטוב, שנחתם בין גרמניה לבין ברית המועצות באוגוסט 1939. **הסבירו** מדוע החליטה גרמניה להפר את ההסכם (יוני 1941). **הציגו** גורם אחד שהביא להצטרפות של ארצות הברית למלחמת העולם השנייה בסוף שנת 1941. **בחרו** באחת מ"מדינות הציר" (גרמניה, איטליה או יפן), **ציינו** את שמה, **והסבירו** סיבה אחת למפלתה של מדינה זו במלחמה.

8. יהודים בארצות ערב במהלך מלחמת העצמאות

מלחמת העצמאות השפיעה על מצבם של היהודים בארצות ערב. **הסבירו** את מדיניותה של ממשלת עירק בנוגע לעליית יהודים לארץ-ישראל במהלך מלחמת העצמאות. **הציגו** את השינוי שחל במדיניות זו לאחר סיום המלחמה (1950). **ציינו** שם של מדינה ערבית נוספת שבה התגוררו יהודים, **וציינו** דוגמה אחת שמעידה על החמרה במצבם של היהודים במדינה זו במהלך מלחמת העצמאות. **הסבירו** את הסיבה להחמרה במצבם של יהודים אלה בתקופה זו, במדינה שציינתם.

9. מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים

בתוכנית פר"ח למדתם על ההתמסרות למטרה שאפיינה את לוחמי גוש עציון בקרבות מלחמת העצמאות.

הציגו שתי דוגמאות להתמסרות למטרה של הלוחמים, מתוך הקדימון לסרט "מכתבים מגוש עציון" או מתוך הסרטון על יתומי גוש עציון.

על פי מה שלמדתם בתוכנית פר"ח, הסבירו את התפקיד של גוש עציון בהגנה על ירושלים.

ציינו הישג אחד של מדינת ישראל בחזית ירדן במלחמת ששת הימים, והסבירו כיצד לדעתכם ההישג שציננתם ביטא סיום של תהליך שהחל במלחמת העצמאות.

10. יהודי ברית המועצות

– אם למדתם על אידה נודל, ענו על כל חלקי השאלה שלפניכם:

הסבירו באמצעות שני רכיבים מן השיר "שלום לך אידה נודל" שלמדתם בתוכנית פר"ח, כיצד בא לידי ביטוי הקשר שמרגישה נעמי שמר לאידה נודל (סך הכול – שני הסברים).

בתשובתכם ציינו את שני הרכיבים מן השיר שעליהם התבססתם.

הציגו אירוע אחד מחייה של אידה נודל, שהשיר "שלום לך אידה נודל" מתבסס עליו.

הסבירו באמצעות שני רכיבים מן השיר "כחול ולבן" שלמדתם בתוכנית פר"ח, כיצד בא לידי ביטוי הקשר של יהודי ברית המועצות למדינת ישראל (סך הכול – שני הסברים).

בתשובתכם ציינו את שני הרכיבים מן השיר שעליהם התבססתם.

– אם למדתם על נתן שרנסקי, ענו על כל חלקי השאלה שלפניכם:

על פי סרטון השחרור של נתן שרנסקי שעליו למדתם בתוכנית פר"ח, הסבירו כיצד בא לידי ביטוי בסרטון הקשר בין היהודים בארץ ישראל לבין "אסירי ציון" בברית המועצות.

הציגו שתי דוגמאות מחייו של נתן שרנסקי הנוגעות למאבקו לעלות לארץ.

הסבירו באמצעות שני רכיבים מן השיר "כחול ולבן" שלמדתם בתוכנית פר"ח, כיצד בא לידי ביטוי הקשר של יהודי ברית המועצות למדינת ישראל (סך הכול – שני הסברים).

בתשובתכם ציינו את שני הרכיבים מן השיר שעליהם התבססתם.

פרק שלישי

לפניכם קטע העוסק בהשתלשלות האירועים שהובילו לחילופי אש בין כוחות צה"ל לכוחות האצ"ל במהלך מלחמת העצמאות, וזכו לכינוי "פרשת אלטלנה".

ב-21 ביוני 1948, במהלך מלחמת העצמאות, נורתה אש של חיילי צה"ל על אוניית הנשק "אלטלנה" שהובאה ארצה בידי אנשי האצ"ל. בחילופי האש על האונייה וביבשה נהרגו אנשי אצ"ל וחיילי צה"ל. בפרשה זו באו לידי ביטוי חוסר תקשורת, חשדנות ואיבה, והם הובילו למרחץ דמים, אשר כמעט גרם למלחמת אחים.

מה היה הרקע לפרשה זו? קדמה לה חתימה על הסכם הפסקת אש, ביוזמת האו"ם, בין מדינת ישראל לבין הכוחות הערביים. הפסקת האש נמשכה כחודש, ובמהלכה הוטל איסור על אספקת נשק לצדדים הלוחמים. ראש הממשלה, דוד בן-גוריון, ידע שהמדינה זקוקה לנשק כאוויר לנשימה, אבל סבר שהפרת תנאי הפסקת האש תסכן את מעמדה הבין-לאומי של מדינת ישראל. הוא אומנם חשד שצבאות ערב מפרים את האיסור, אבל דאגתו הייתה נתונה ללגיטימיות של מדינת ישראל בעיני העולם.

בו בזמן היה עליו לקבץ לצבא אחד, תחת פיקוד משותף, את ההגנה, האצ"ל והלח"י. אחרי שנים של חוסר אמון בין הצדדים, היה חשש כי אנשי האצ"ל יתקשו לשרת תחת פיקודם של יריבים לשעבר. ימים אחדים לאחר ההכרזה על הסכם הפסקת האש מטעם האו"ם, הסכימו בן-גוריון ומפקד האצ"ל, מנחם בגין, על הצטרפות האצ"ל לצה"ל. ההסכם קבע שאנשי האצ"ל יתגייסו לצבא החדש, נשקם יימסר לידי הצבא, והם יחדלו להיות גוף צבאי נפרד בתוך מדינת ישראל. עם זאת, ההסכם לא כלל את כוחות האצ"ל שהוצבו בירושלים, משום שעל פי תוכנית החלוקה, ירושלים לא הייתה בשטח מדינת ישראל.

לפיכך, באותם הימים שבהם נשא ונתן בגין עם בן-גוריון על תנאי ההשתלבות של האצ"ל בצה"ל, המשיכו סניפי האצ"ל בחו"ל לשלוח נשק אל לוחמיהם בירושלים. נציגי האצ"ל בחו"ל אף רכשו אונייה, כינו אותה "אלטלנה" והעמיסו עליה נשק רב. כשהאונייה הייתה מוכנה ליציאה כבר נכנס לתוקף הסכם הפסקת האש. לפיכך החליטו מנהיגי האצ"ל בפרזי באופן חד-צדדי לשגר את "אלטלנה" בלי להודיע על כך לבגין, שכן הם ידעו כי הוא מחויב לתנאי הפסקת האש. לימים הודו ראשי האצ"ל באירופה כי חרגו מסמכותם.

בגין שמע על הפלגת הספינה רק למוחרת יציאתה, מדיווח של "רדיו לונדון". הוא הורה מייד לאלחוטנית שלו לשלוח שדר אל הספינה: "לא להתקדם ולחכות להוראות", היא שידרה שוב ושוב אבל ללא מענה. כמה שעות אחר כך, כשהתברר שטעתה בקוד, הורה לה בגין לתקן את הקוד ולשדר שוב, ללא הועיל. לימים טען מפקד "אלטלנה" שלא הצליח לפענח את המסר ולכן המשיך במסעו. בגין הנסער הורה על שליחת מברק למשרדי האצ"ל בפרזי ולפיו אסור לספינה להתקרב לחופי הארץ, אולם ללא מענה. בגין מיהר להיפגש עם פקידי הממשלה כדי להדגיש באוזניהם שהספינה יצאה לדרך בלי רשותו. השאלה שהתעוררה הייתה מה לעשות בנשק לאחר שיפרקו אותו מהאונייה. הצעתו של בגין הייתה לתת את רובו לצה"ל, ולהקצות 20% ממנו ללוחמי האצ"ל בירושלים.

ואולם בן-גוריון חשש. הוא סבר כי מסירת נשק ללוחמי האצ"ל תכשיל את מטרתו להקים צבא אחד ומאוחד, ועל כן סירב לשאת ולתת על חלוקת הנשק לפי אחוזים. איבתו רבת השנים של בן-גוריון לבגין הגיעה עתה לנקודת רתיחה: "לא תהיינה כאן שתי מדינות ולא יהיו שני צבאות", אמר, "ומר בגין לא יעשה מה שמתחשק לו. עלינו להחליט אם למסור את השלטון לידי בגין או להגיד לו שיחדל מפעולותיו הנפרדות. אם לא - נירה!" בגין היה משוכנע כי הוא פעל בהגינות גמורה. אבל בן-גוריון סבר כי בגין מערער על מנהיגותו והודיע כי אם לא תהיה לו ברירה - יפעיל כוח.

כמה שעות לאחר שהגיעה "אלטלנה" לכפר ויתקין פרצו חילופי האש. האונייה המשיכה הלאה לחופי תל אביב, ושם ירו עליה כוחות צה"ל. בגין דחק באנשיו שלא להילחם בחזרה, אולם אנשי האצ"ל שעל הסיפון הפרו את הוראתו. עם תום הקרבות נשא בגין נאום מתחנת הרדיו של האצ"ל. שוב ושוב אמר: "אל תרימו יד על אח... אסור כי נשק עברי יפעל נגד לוחמים עברים!" האזהרה מפני מלחמת אחים חזרה לכל אורך הנאום: "לא תהיה מלחמת אחים בעוד האויב בשער".

(מעובד על פי ד' גורדיס, מנחם בגין, המאבק על נשמתה של ישראל, כתר, 2015, עמ' 92-109)

השאלות 11–13 נוגעות לקטע שבעמוד 6.

11. דוד בן-גוריון ייחס חשיבות רבה לעניין ההכרה (הלגיטימיות) הבין-לאומית במדינת ישראל, על אף המחיר שהיה כרוך בכך. **הסבירו** כיצד שני החלקים של קביעה זו באים לידי ביטוי בקטע.
בחרו וציינו שניים מן המונחים האלה: תוכנית בזל; הציונות המדינית; הצהרת בלפור; הצעת החלוקה של ועדת פיל; הכרזת האו"ם בכ"ט בנובמבר.
הסבירו כיצד באה לידי ביטוי החשיבות שייחסו מנהיגים ציוניים לעניין ההכרה הבין-לאומית בכל אחד מן המונחים שצינתם. לדעתכם, האם ההנהגה המדינית אמורה להעניק משקל רב לעניין ההכרה הבין-לאומית? **נמקו** את תשובתכם.
12. על פי מה שלמדתם על תנועת המרי העברי (1945), **הציגו** את השינוי שחל במעמד של האצ"ל והלח"י בתקופת פעילותה של התנועה.
הסבירו מדוע פורקה תנועת המרי העברי.
על פי הקטע, **הציגו** את השינוי במעמדו של האצ"ל בהתאם להסכם שנחתם בין בן-גוריון לבין בגין במהלך מלחמת העצמאות. על פי הקטע, **הסבירו** מדוע ירושלים לא נכללה בהסכם זה.
13. ככל הנראה, חשדנותו של בן-גוריון כלפי בגין בפרשת אלטלנה התגברה בשל מחלוקות אידאולוגיות מן העבר.
על פי הקטע, **הסבירו** כיצד פירש בן-גוריון את הצעתו של בגין לפקדי הממשלה, לאחר שנודע על הגעתה הצפויה של אלטלנה.
על פי מה שלמדתם, **ציינו** דוגמה אחת למחלוקת שהייתה בין ההגנה לבין האצ"ל בתקופת המנדט.
הסבירו את העמדות של שני הצדדים במחלוקת זו.

פרק רביעי – מקורות חזותיים

14. שארית הפלטה ומחנות העקורים

א. בנספח לשאלה 14 מוצג תצלום של תלמידים ומורים במחנה העקורים "יגר קסרנה" בעיר קסל בגרמניה. התבוננו בתצלום וענו על השאלה.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי סיבות שבגללן הגיעו ניצולי שואה למחנות העקורים.

הסבירו באמצעות שני רכיבים מן התצלום מה אפשר ללמוד על הטיפול בילדים וחינוכם במחנה העקורים יגר קסרנה. בתשובתכם צינו את שני הרכיבים שעליהם התבססתם (סך הכול – שני הסברים).

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לאחר השואה היה קשה מאוד לאתר ולהביא ילדים יהודים למחנות העקורים.

ב. שרגא ריקובר היה ילד שהגיע עם אימו מפולין למחנה העקורים, בנתיבי "תנועת הברירה". שרגא סיפר בעדותו:

"קיבלנו בית מגורים במקום. חדר אחד בלבד עם שכנים נחמדים. בחוץ מול הבית היה רמקול שהשמיע חדשות מארץ ישראל. הלכתי לבית הספר בפעם הראשונה בחיי, בגיל 11. למדנו עברית וכל מה ששייך לבית ספר יסודי. התקדמתי יפה מאוד בלימודים. בתוך שנה סיימתי שתי כיתות."

(עדות שרגא ריקובר מתוך ארכיון יד ושם, 10183)

על פי דבריו של שרגא ריקובר, הציגו קושי אחד שהיה לילדים במחנה העקורים.

שרגא מתייחס בדבריו לבית הספר במחנה העקורים.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע מאמצי השיקום התרבותי והרוחני במחנות העקורים הושקעו בעיקר בתחום החינוך.

15. העלייה הגדולה לאחר קום המדינה

בנספח לשאלה 15 מוצגת כרזה שפרסם צה"ל במהלך מלחמת העצמאות, ויועדה לחיילים שעלו לארץ ממדינות שונות. עיינו בכרזה וענו על שני הסעיפים א–ב.

א. צינו תופעה שרווחה בקרב העולים לאחר קום המדינה, שאפשר ללמוד עליה מן הכרזה. בתשובתכם צינו רכיב אחד שעליו התבססתם.

על פי מה שלמדתם, הסבירו את החשש של מנהיגי המדינה עקב התופעה שציננתם.

ב. עם קום המדינה, יצרה ההנהגה את דמות ה"צבר" האידיאלית.

על פי מה שלמדתם על דמות ה"צבר", הסבירו באמצעות שני רכיבים מן הכרזה כיצד דמות זו באה לידי ביטוי (סך הכול – שני הסברים).

צינו אם אתם מזדהים עם דמות ה"צבר" שיצרה ההנהגה בישראל. נמקו את דעתכם על פי עולם הערכים שלכם.

בהצלחה!

נספח לשאלה 14

ארכיון התצלומים של יד ושם, 6536/13

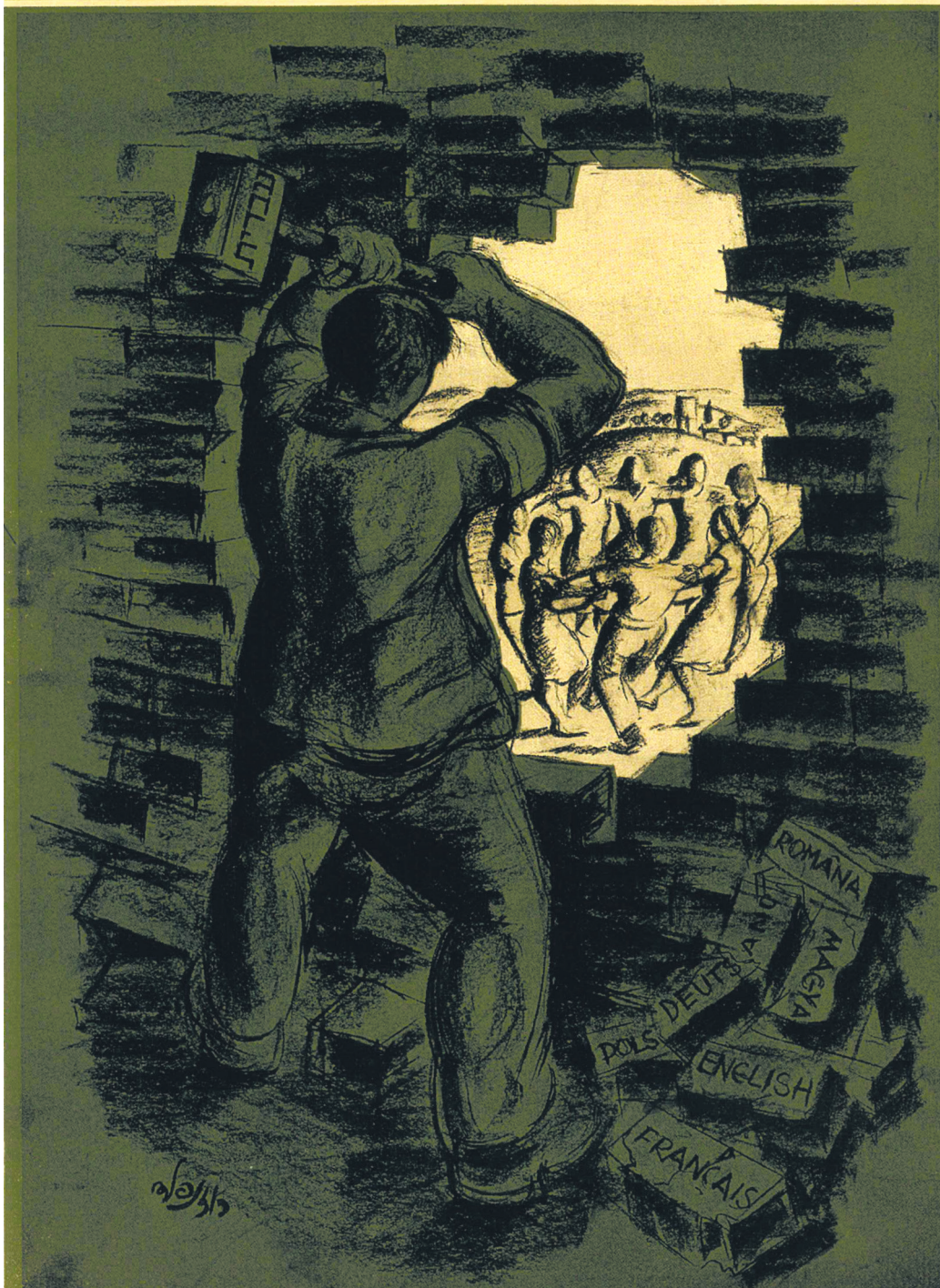
תלמידים ומורים במחנה העקורים "יגר קסונה", פברואר 1948

נספח לשאלה 15

שימו לב: 1) בטור הימני מוצגים תרגומים של כותרת הכרזה בכמה שפות.

2) על הלבנים המאוירות בכרזה רשומות שפות זרות שונות.

נתן חומת הזרות! דבר עברית!

RENVERSEZ LES
BARRIÈRES
PARLEZ
HÉBREU !

TEAR DOWN
THE BARRIER
SPEAK HEBREW !

ÎNLĂTURĂ
ZIDUL STRĂIN
VORBEȘTE
EBRAICA !

ROZBOŘTE
HRADBU
CIZINSTVO
MLUVTE
HEBREJSKY !

DÖNTSD LE AZ
IDEGENSÉG
FALÁT BESZÉLJ
HÉBERÜL !

הוצאת שרות תרבות של צבא הגנה לישראל

הוצאת עברית